«...ՈՒՂՂԵԼՈՒ ԾՈՒՌԸ...»

Posted on November 25, 2021 by Keghart

Category: Opinions

Եդուարդ Պոյաճեան

Մովսէս Ծիրանի, Երեւան, Հոկտեմբեր 2021

Այն ինչ որ այսօր թուղթին պիտի յանձնեմ, ոեւէ մեկուն չեմ պատմած, որովհետեւ եղածը պատանիներու յատուկ, շատ անձնական «որոշում» մըն էր... : Սակայն ի նկատի առած մեր ազգի ու առհասարակ մարդկութեան ոգեղէն արժէքներու հետեւողական նսեմացումն ու նաեւ անոր անտեսումն ու նոյնիսկ կորուստը, կը կարծեմ թէ, ճի'շդ ժամանակն է պատմելու, ցոյց տալու համար թէ ինչպէ՞ս և ինչո՞ւ իմ սերունդս ջրդեղուած էր ազգային ու մարդկային ոգեղէն արժէքներով ու հետամուտ էր զայն պահել ու պաշտպանել ամէն գնով... :

Սիրելի ընթերցող, անձնապէս կը ճանչնայի Եդուարդ Պոյաճեանը, նախ իբրեւ գրող եւ ապա, իբրեւ հօրս՝ Որսորդ Սդդանին ընկերը: Անոնք նոյն տարին, 1915-ին ծնած էին Մուսա Լերան նոյն գիւղը՝ Խտըրպէկ ու դեռեւս նորածին՝ միասին բարձրացած էին լեռ ու անցած՝ արտագաղթի նոյն Ճամբաներէն, ի վերջոյ հանգրուանելու համար Այնճար:

Իր Հայրը «Պույաճէն»՝ Մարտիրոս Պոյաճեանը գիւղի երեւելի ղեկավարներէն էր, յարգուած ու մեծարուած անձնաւորութիւն մը, որուն կարծիքը կշիռ ունէր հանրութեան մօտ: Երեխաները՝ Հրայրն ու Սիլվան մանկապատանեկան ընկերներս էին: Իսկ տիկինը՝ Արաքսին յաճախ առիթ կ'ունենար այցելելու մօրս, որովհետեւ իր քոյրը Տոքթ. Ալթունեանի կողակիցը՝ տիկին Շուշանը մեր հարեւանուհին էր: Սակայն այս բոլորին մէջ ամենակարեւորը այն էր, որ Պոյաճեանը, երբ քաղաքէն գիւղ գար, պարբերաբար կ'այցելէր նաեւ հօրս: Ես երբեմն հաճոյքով ներկայ կ'ըլլայի անոնց զրոյցներուն, որոնք աւելի անցեալին կը պատկանէին քան ներկային:

Հակառակ անոր որ այն օրերուն, երբ տակաւին Պոյաճեանը չէր գնահատուած ու մեծարուած իբրեւ կայացած գրող, հայրս շատ մեծ կարծիք ու յարգանք կը տածէր անոր հանդէպ, ու... չէր սխալած: Եւ հակառակ անոր որ յետագային, (յատկապէս Հայաստանի անկախացումէն ետք) շնորհիւ Հայրենի Մուսա Լերան Հայրենակցական Միութեան երէց սերունդի մտաւորականներուն, Պոյաճեան սկսաւ հրատարակուիլ ու

գնահատուիլ նաեւ Հայրենիքի մէջ (նոյնիսկ Երեւանի միջնակարգ դպրոցներէն մէկը մկրտուած է իր անունով), այնուամենայնիւ տակաւին ան իր արժանաւոր պատուանդանը չէ գտած Հայ գրականութեան ոսկէ ֆոնտէն ներս:

***

Հայրենի հողի կարօտէն տարուած ու ծննդավայրի յիշատակներով ջրդեղուած այս տաղանդաշատ լեռնցին, հաճոյքով կը լսէր հօրս պատմածները, որոնք մեծամասամբ վերարտադրութիւններն էին անցեալի մէջ անթեղուած ոգեղէն արձագանքներու: Պոյաճեանը, այլոց շարքին գրեց ու դրսեւորեց նաեւ հօրս կերպարը, իբրեւ «Այնճարի մէկ տղան»՝ Սեդրակը, որուն համար հպարտ էր հայրս, որ ի տարբերութիւն իր եղբայներուն, դպրոց չէր տեսած: Գրել-կարդալ չէր գիտեր, բայց երբեմն ընթերցել կու տար մեզի հատուածներ Պոյաճեանի գիրքերէն, ինչպէս. «Հողը», «Թուղթ զաւակներուս», «Տոմար տարագրի», «Պայքարողներ, պայքարողներ դուք գազազած» եւայլն...:

Մենք՝ Այնճարի պատանիներս հայ գիւղագիրներէն (Համաստեղ, Բակունց, Օշական...) ամէնէն շատ կը սիրէինք ընթերցել Պոյաճեանը իբրեւ մեր հայրենակիցը, որուն համար մենք եւս հպարտ էինք... : Իր վաղաժամ մահէն ետք ան աւելի մեծցաւ մեր աչքին ու աւելի սկսանք հասկնալ ու ըմբռնել իր գրականութիւնը. այնքան որ երբ կը կարդայի «Թուղթ զաւակներուս»ը, կը կարծէի թէ հայրս յատուկ ինծի համար գրած է զայն: Իսկ իր բանաստեղծութիւններէն ոմանք, յատկապէս «Գինով Ալեքսանը» գոց սորված էինք ու կ'արտասանէինք մեր հաւաքոյթներու եւ կամ խնճոյքներու ընթացքին: Ահաւասիկ թէ ինչու պատահական չէր որ հայրենիք մեկնելէս առաջ որոշեցի այցի երթալ իր ածիւններուն:

1971, Սեպտեմբեր, Այնճար:

Ամէն ինչ որոշուած էր ու իմ մեկնումս մօտեցած: Պարոյր Սեւակի մահուան «խորհրդաւոր» գոյժը ցաւ ու տագնապ յարուցեց մեր՝ պատանիներուս մէջ: Հոգեպէս հանգիստ չէի... : Պէտք ունէի արտայայտուելու ու ամրապնդելու կուսակցական երդումս, որ տեղի ունեցաւ «Բաբգէն Սիւնի» ակումբի ամենափոքր սենեակին մէջ, Կարօ Սասունիի կնքահայրութեամբ ու ներկայութեամբ՝ միայն երկու պատասխանատու ընկերներու՝ Խաչիկ Պագալեանի և կրտսեր Սարգիս Զէյթլեանի... :

Այդ օրերուն մեր սերունդի տղոցմէ խումբ մը, զոր գիւղի «չարերը» կը համարուէինք, կ'ատէինք եկեղեցին ու յատկապէս Տէր Նարեկը, որ հայրենասիրութիւնը կը շփոթէր կրօնամոլութեան հետ, իսկ ինքզինք՝... բռնակալի: Ան անընդհատ աղօթել կու տար մեզի, որմէ ուղղակի զզուած էինք... : Իր մանկավարժական սխալ վարուելակերպին հետեւանքով, ընկերներէս շատեր դպրոցը լքեցին: Գտած էինք իր թոյլ կողմը. շատ կը զայրանար երբ իրմէ կը խնդրէինք որ աղօթքները, (որոնք գրաբար էին) թարգմանէ ու բացատրէ մեզի... : Իր տգիտութիւնը քօղարկելու համար անգթօրէն կը ծեծէր մեզ,

նոյնի'սկ մարմնական վնասներ պատճառելով աշակերտներուն: Այս պատճառով մենք աւելի ակումբներուն կապուած էինք քան՝ դպրոցին ու եկեղեցիին: Թէեւ ժամանակի ընթացքին սկսանք հետաքրքրուիլ նաև «հիփիական» եւ ընկերային այլ շարժումներով, սակայն միաժամանակ տոգորուեցանք համամարդկային ու ազգային գաղափարներով, որոնցմով պայմանաւորուած էր նաեւ մեր ազգային ինքնութիւնը: Կէս լուջ կէս կատակով «Եապանճի»ներուն (Պէյրութահայերուն) կ'ըսէինք. «Մենք տակաւին Մուսա Լեռցի ենք, երբ ձուլուինք՝ նոր Հայ պիտի ըլլանք»: Այդպէս դաստիարակուած էինք...:

Տիրող այս մթնոլորտին մէջ, ներքին ձայն մը անընդհատ կը յուշէր ինծի, եկեղեցիի փոխարէն պէտք է որ երթամ Պոյաճեանի գերեզմանին, աղօթեմ, աւելի ճիշդը, զրուցեմ հետը ու խօսք տամ որ ես կը մնամ այն ինչ որ եմ ու լի ու լի կը կատարեմ իմ ազգային պարտաւորութիններս հայրենիքէն ներս... : Պատճառը այս ընտրութեան անոր Գլխագիր Մարդու ու ջինջ հայրենասէրի կերպարն էր, որ տարերայնօրէն կազմաւորուած էր մէջս... : Ան ոեւէ մէկը չէր: Բացի իր լեռնցիի առհաւական պինդ նկարագրէն, նկատի առէք նաեւ որ ան իր ուսումը ստացած էր Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանէն ներս, ուր աշակերտած էր Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի նման ականաւոր դէմքերու:

***

Սիրելի ընթերցող, բացայայտ է, որ մեր սերունդը յետագային ապացուցեց որ տէրն է ազգային ու համամարդկային ոգեղէն արժէքներու գնահատման ու պաշտպանութեան...:

Իսկ այս օրերու՞ն...

Այն ինչ որ տեղի ունեցաւ..., տեսանք: Հարկադրաբար կը շարունակենք տեսնել, թէ ինչպէս մեր ազգային ու յատկապէս համամարդկային ոգեղէն արժէքները դաժանօրէն կը շարունակեն ոտնահարուիլ ու բռնաբարուիլ...՝ մարդկային խղճի ու համամարդկային «հովանաւորութեան» ներքոյ...

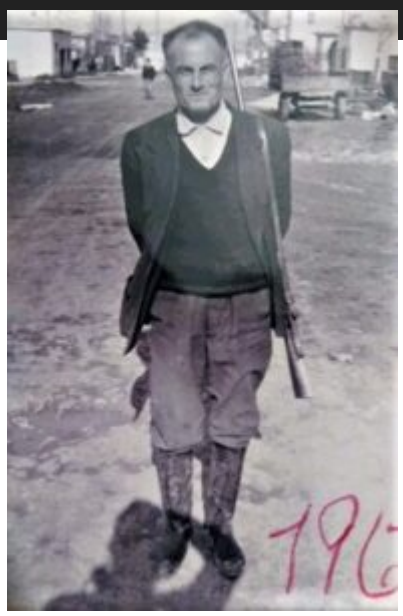
Բոլոր պարագաներուն սակայն ... ոգեղէն արժէքները գնահատողներն ու անոնց համար իրենց կեանքը զոհաբերող երիտասարդները չեն պակսած պատմութեան ընթացքին, այսօր ալ չեն պակսիր... վկայ՝ մօտիկ անցեալի դէպքերն ու բազմահազար զոհերը... :

***

Յաջորդ օրը ծնողներս Չահլէ պիտի մեկնէին: Առիթէն օգտուելով որոշեցի առանձինս որսի երթալ:

Արեւածագէն առաջ արթնցայ, որսորդական յարմարանքներու հետ առի նաեւ սկաուտական դաշոյնս, ու երբ անոր բարձին տակէն հօրս ատրճակը պիտի վերցնէի, ան արթնցաւ ու ըսաւ. «Որսորդը դաշոյնի պէտք ունի ոչ թէ ատրճանակի»: Ես ցոյց տուի

թէ կը համակերպիմ, սակայն երբ ան անկողնէն իջաւ եւ ուղղուցաւ դէպի բաղնիք, ատրճանակը առի ու դուրս ելայ... : Օդը մեղմ էր ու թեթեւ զեփիւռ մը կը փչէր: Կը քալէի առանձինն, մտամոլոր... կ'աճապարէի ու չեմ գիտէր ինչո'ւ կ'ուզէի հասնիլ արեւածագէն առաջ... :

Արդէն գերեզմանատունն եմ: Չորս կողմս նայեցայ, ամայութիւն էր...: Մօտեցայ Պոյաճեանի Դամբանին: Աւետարանի փոխարէն պայուսակէս հանեցի «Թուղթ զաւակներուս» հատորեակը ու դաշոյնի ու ատրճանակի կողքին դրի շիրմաքարին, ճի'շդ այնպէս ինչպէս դրուած էին երդման արարողութեան ատեն... : Փոխանակ աղօթելու, երդում ընելու և կամ զրուցելու Պոյաճեանի հետ, բնազդաբար սկսայ արտասանել անոր «Գինով Ալեքսան» բանաստեղծութիւնը ... բարձրաձայն... : Երբ հասայ հոն, ուր կ'ըսուի.

«Ինկած է ափին սրտագոյն ջուրին'
Եւ կ'ուղղէ խօսքեր զինք այրող հուրին,
Ու կ'ըսէ... կ'ըսէ.
Խմել այս Ջուրը,
Մեծ ճշմարտութեան մեծագոյն հուրը,

Խմել այս Ջուրը,
Ու կեանքին դիմաց միշտ քաշել Սուրը,

Ուղղելու ծուռը...»:

Ու տարերայնօրէն Մուսալերան առասպելական Սօսիի խոռոջներէն Պոյաճեանի ձայնը (ոգեղինացած արձագանքի նման) սկսաւ հնչել ականջիս... ՈՒՂՂԵԼՈՒ ԾՈՒ'ՌԸ... ՈՒՂՂԵԼՈ՛՛Ւ ԾՈՒՌԸ... ՈՒՂՂԵԼՈՒ ԾՈՒ՛՛՛՛ՌԸ... :

Լռեցի.... Անդրադարձայ որ Պոյաճեան իր գրականութեամբ թուրը քաշած կեանքին դիմաց կը պայքարի... ՈՒՂՂԵԼՈՒ ԾՈՒՌԸ:

Ես հասկցայ որ հայրենիք կ'երթայի պարզապէս ՈՒՂՂԵԼՈՒ ԾՈՒՌԸ...

Արեւու առաջին ճառագայթները սկսան «համբուրել» Պոյաճեանի նուիրագործուած դամբանաքարը: Մինչ շուարած կը համենայի Պոյաճեանի շիրիմին դիմաց..., յանկարծ հօրս հաւատարիմ շունը՝ Ճոլին դիմացս տնկուեցաւ ու պոչը շարժելով, սկսաւ վրաս հաջել: Հաւանաբար ըսել կ'ուզէր «Ի՞նչ կ'ընես հոս... առանձինն...»:

Ետ դարձայ... իմ հաւատարիմ ընթերցող, հայրս էր... գերեզմանոցի դրան առջեւ, հրացանը ուսին... կազմ ու պատրաստ... կը սպասէր...

ՈՒՂՂԵԼՈՒ ԾՈՒՌԸ...

Խանգարուեցայ... : Հակառակ անոր որ հնարաւոր չէր բանաստեղծութիւնը աւարտել, այնուամենայնիւ վերջաբանը կրկնեցի միտքէս եւ ապա դիմեցի հօրս...

Այսօր աւելի լաւ կը հասկնամ ու կ'ըմբռնեմ սոյն բանաստեղծութեան վերջին տողերը.

Տարագրութեան գոյժն էր հասեր.
Յաջորդ գիշեր՝
Փիլիսոփայ մարդն ու օղին,
Դրին ծոցը Հայրենական մաքուր հողին:
Սօսին Հայուն, հսկա՛յ, անգին,
Լացաւ Լաց մը, հի՛ն, շատ հին...

Հայրենական Մաքուր Հողն ու Խտըրպէկի Սօսին հոն են տակաւին... ու կը սպասեն...
ՈՒՂՂԵԼՈՒ ԾՈՒՌԸ...

Ձահլէ. *Այնճարի մօտակայ գիւղաքաղաքը, որ նաեւ գաւառին վարչական կեդրոնն է: Հայկական փոքրիկ եւ աշխոյժ համայնք մը կայ տակաւին այս չքնաղ քաղաքին մէջ:*

Վերեւի նկարը՝ Խտըրպէկի Սօսին

There are no comments yet.